

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Petter Åsberg

Försiktighetsprincipen –
Sedvanerättsligt skydd av
biologisk mångfald

Examensarbete
20 poäng

Olof Beckman

Folkrätt

VT 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Syfte och mål	5
1.2 Metod och material	6
1.3 Teori	6
2 NÅGOT OM PROBLEMEN MED ATT DEFINIERA FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN	8
3 BAKGRUND	9
3.1 Det började med vorsorgeprinzip...	9
3.2 ...och spred sig vidare	10
3.3 Den starka och svaga försiktighetsprincipen	11
4 HUR ETABLERAS SEDVANA?	13
4.1 Vad är statspraxis?	13
5 OM SKADORNA RÄKNAS SOM "SERIOUS OR IRREVERSIBLE"	14
5.1 World Charter for Nature	15
5.2 Liten sammanfattning	16
6 OM DEN BIOLOGISKA MÅNGFALDEN	17
6.1 Traktat	18
6.2 Havet	20
6.3 Rättsfall	24
6.3.1 Southern Bluefin Tuna Case	24
6.3.2 Rättsfall från EU	25
6.3.2.1 Australien	25

7	FÖRSIKTIGHETSPRINCIPEN OCH PENGARNA	27
7.1	Traktat	27
7.2	Doktrin	29
7.2.1	Exemplet med DDT	31
7.3	Några olika sätt att räkna ut försiktighetsprincipens "värde"	32
7.3.1	Expected value och expected utility	33
8	SLUTSATSER	36
8.1	Serious or irreversible	36
8.2	Den biologiska mångfalden	37
8.3	Det ekonomiska	37
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	40

Sammanfattning

Försiktighetsprincipen är ett sätt att handskas med osäkerheten kring aktiviteter som kan vara skadliga för miljön. Principen har blivit definierad på ett otal sätt på nationellt och internationell plan och räknas nu som en del av internationell sedvanerätt.¹ En av de vanligaste definitionerna är den vi hittar i Riodeklarationen artikel 15:

[...]Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing cost-effective measures to prevent environmental degradation.

Ett av problemen med försiktighetsprincipen är dess vaga definitioner, som naturligtvis blir än vagare sedvanerättsligt då det inte finns någon konkret text att falla tillbaka på. Det har till och med hävdats att den är så vag att den inte har något värde alls. Jag har rätt ut vad som gäller för några skador som faller in under den sedvanerättsliga försiktighetsprincipen och vilken betydelse ekonomiska aspekter spelar i tolkningen av den.

Den första och mest uppenbara skadan är den som nämns i artikel 15 Riodeklarationen. Om en aktivitet riskerar att skapa allvarliga eller oreparabla skador är det en sådan skada som faller in under den sedvanerättsliga försiktighetsprincipen. Det här är ett helt okontroversiellt konstaterande, eftersom otroligt många internationella traktat och nationella lagar över hela världen formulerar sig precis så.

Den andra sortens skada som är intressant är den där ett biologiskt system eller en djurart hotas av utrotning. I den rika flora av konventioner som behandlar ämnet ges det inga indikationer på att skadans allvarlighet är relevant. Man kan helt klart tolka in förlusten av ett ekosystem eller en djurart som ”serious” och i synnerhet ”irreversible” (i alla fall tills det finns en komplett genbank). Trots det är skillnaden mellan de traktat och lagar som talar om den biologiska mångfalden och de som talar om försiktighetsprincipen i allmänhet tydlig. Detta på så vis att kravet att skadan ska vara ”serious or irreversible” så gott som alltid nämns i traktaten som berör försiktighetsprincipen i allmänna ordalag, medan de som behandlar den biologiska mångfalden nästan undantagslöst saknar detta krav.

Även om den skada som riskeras är en sådan som faller in under försiktighetsprincipen är det trots det inte säkert att man verkligen ska vidta några åtgärder. Det är här den ekonomiska biten kommer in i bilden. Om kostnaderna för att vidta åtgärder för att förhindra skadan är större än kostnaderna för att åtgärda skadan *efter* att den inträffat ska inga åtgärder vidtas (i alla fall inte med den sedvanerättsliga försiktighetsprincipen som

¹ Trouwborst, Evolution and Status of the Precautionary Principle in International law, s 286

grund). Detta gäller också när vinsten av en aktivitet blir större än den förmodade skadan kostar.

Det mest intressanta är att kostnaderna inte verkar ha samma betydelse när det är fråga om ett hot mot en art eller ett ekosystem. Detta kan bero på att de enskilda arterna räknas ha ett värde som mer eller mindre står över rent ekonomiska överväganden.

I slutändan handlar försiktighetsprincipen i internationell sedvanerätt inte främst om att skydda miljön, utan om att spara pengar. Genom att vidta åtgärder innan skadorna inträffar hoppas man undvika högre kostnader i framtiden, och man undviker att förstöra ännu outforskade resurser som möjligen hade kunnat bli lösningen på alla problem i hela världen.

Förord

Förord till examensarbeten i juridik kan vara en smärtsam upplevelse. Jag ska försöka gå så varsamt fram som jag bara förmår, även om det om det absolut finns risk för att det smyger sig in lite försök till diverse lustigheter. Rodnar ni är det bara att hoppa över.

Den här uppsatsen handlar om försiktighetsprincipen. Bakgrunden för mitt ämnesval var från början ett sug efter en smula originalitet (eller också var jag bara rädd för att min uppsats lättare skulle kunna jämföras med andra) så istället för de lite tuffare och vanligare ämnesvalen State Responsibility vs State Liability eller aggressionsbrott riktade jag mina blickar mot miljöretten. Mer specifikt än så avstod jag medvetet från att tänka på. När det väl var dags att börja skriva höstterminen 2005 fick jag för mig att det kanske vore en idé att göra någon praktik samtidigt som man skriver. Det är trots allt inte så kul att sitta inne och skriva utan att ha någon kontakt med någon. Jag slängde iväg 20-talet ansökningar till olika ställen halvt på skämt och blev mäktat förvånad när jag faktiskt fick positiva svar. Jag gjorde praktik på ett ställe i London, Environmental Law Foundation, där jag jobbade på en stiftelse halva veckan och hade ångest resten av tiden över att det verkade så himla svårt det här med exjobb. Men det var i alla fall så pass roligt på jobbet att jag beslutade mig för att ta ett efterlängtat grepp om kragen och skriva min uppsats om internationell miljörett.

Greppet om kragen veknade en smula så fort jag började läsa. Mina första veckor av arbetande med exjobbet (när jag kom tillbaka från London förstås, att skriva samtidigt som man gör praktik är ett skämt) följde ett bestämt mönster:

1. Jag läser i en halvtimme.
2. Jag får spader på böckerna och undrar i en timme om jag verkligen kommer att palla det här.
3. Jag ägnar en halvtimme åt att prata med mig själv:
 - Kom igen nu Petter, det är inte såååå tråkigt
 - Jo det är det visst.
 - Nej det är det inte alls, sluta klaga din mes.
 - Jo det är det, men okey, jag gör ett försök till.
4. Se punkt 1.

Men färdig blev jag, som synes. Och när jag väl kom igång på riktigt var det en rätt intressant upplevelse där jag växlade friskt mellan att tycka att jag var grymt smart, grymt osmart, grymt rolig eller grymt tråkig. Hur slutresultatet blev har jag svårt att i skrivande stund bedöma då jag är ganska trött på mina egna ord. Hursomhelst, mycket nöje.

Förkortningar

ACA	Assimilative Capacity Approach
ACCOBAN	Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area
ASCOBANS	Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas
BAT	Best Available Technology
CITES	Convention on International Trade in Endangered Species
ECJ	European Court of Justice
ESA	Endangered Species Act
ESD	Ecologically Sustainable Development
EU	Europeiska Unionen
EU	Expected Utility
EV	Expected Value
FN	Förenta Nationerna
ICJ	International Court of Justice
ITLOS	International Tribunal for the Law of the Sea
IUCN	The World Conservation Union
UNCLOS	United Nations Convention on the Law of the Sea
UNCED	United Nations Conference on Environment and Development
WCFN	World Charter For Nature

1 Inledning

Skador på miljön är ofta av den typen att dom leder till ytterligare förändringar i området som skadas, och detta kan fortsätta under mycket lång tid. Ett stort bekymmer vid regleringen av miljöfarliga aktiviteter är således att förutsäga dessa aktiviteters effekt på lång sikt, särskilt när det gäller ny teknologi.

Försiktighetsprincipen är ett sätt att handskas med osäkerheten kring aktiviteter som kan vara skadliga för miljön. Principen har blivit definierad på ett otal sätt på nationellt och internationell plan.² En av de vanligaste definitionerna är den man hittar i Riodeklarationens princip 15:

*In order to protect the environment, the precautionary approach shall be widely applied by States according to their capabilities. Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing cost-effective measures to prevent environmental degradation.*³

Försiktighetsprincipen ingår i fler och fler konventioner och traktat. Välkända exempel är Climate Change Convention och Biodiversity Convention. Trots dess alltmer utbredda spridning är principen kontroversiell på många håll, inte minst med tanke på att dess användning kan leda till kostsamma åtgärder där konkreta bevis på en aktivitets effekt på miljön saknas.⁴ Just därför är det så viktigt att konkretisera vad försiktighetsprincipen egentligen innebär och vilka skyldigheter den ålägger.

1.1 Syfte och mål

De cirka tio första böckerna jag skummade igenom om ämnet gav inte något klart svar på hurvida principen var etablerad i internationell sedvanerätt och eftersom jag gillar det här med sedvanerätt så hade jag ämnet klart för mig. Jag skulle helt enkelt försöka reda ut om principen kunde räknas som internationell sedvana eller inte. Tyvärr visade den sista boken jag läste, av en holländare vid namn Arie Trouwborst⁵, att detta redan var så gott som fastställt. Eftersom Trouwborsts bok behandlade mitt tänkta uppsatsämne ganska exakt och på bortåt 350 sidor så var det bara att deppa ihop och tycka synd om sig själv ett tag. Fast med tanke på att det tog 350 sidor för någon som med stor sannolikhet sitter inne med mer juridiska kunskaper samt ofantligt mycket mer tid och resurser än jag var det nog lika bra.

² Arvidsson, The Precautionary Principle - Experiences from implementation into Swedish law, s. 1.

³ Declaration of the UN Conference on Environment and Development, Princip 15.

⁴ Arvidsson, The Precautionary Principle - Experiences from implementation into Swedish law, s. 1.

⁵ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law.

Efter att ha surat lite tog jag nya tag. Det finns ingen erkänd definition av försiktighetsprincipen i den internationella sedvanerätten. Frågor som återstår att besvaras är till exempel frågan om hur stor sannolikhet för en skadas inträffande det krävs för att försiktighetsprincipen ska tillämpas och hur allvarlig skadan ifråga måste vara. Andra oklarheter är vilka konkreta åtgärder som måste vidtas för att följa försiktighetsprincipen, i vilken utsträckning hänsyn bör tas till ekonomiska och sociala faktorer, vilken inverkan den har i tolkningen av avtal samt dess relation till andra principer i internationell rätt.

Av utrymmesskäl, tidsbrist och en hel rad andra orsaker kan jag inte besvara alla dessa frågor. Det jag kommer att koncentrera mig på är hur försiktighetsprincipen betar sig i samband med bevarandet av den biologiska mångfalden samt de ekonomiska konsekvenser försiktighetsprincipen får. Att tro att jag kommer komma fram till en sedvanerätt är nog att gapa över lite för mycket, eftersom det krävs en så pass omfattande beviskedja för att sedvanerätt ska kunna påvisas. Men ett litet steg på vägen hoppas jag ta. I vilket fall som helst kommer jag att föra en diskussion om hur försiktighetsprincipen enligt min mening bör behandlas, i internationell sedvanerätt, gällande framförallt frågan om den biologiska mångfalden och ekonomin. Diskussionen har inte som syfte att leda fram till en uttrycklig definition, utan mitt mål är snarare att utesluta eller inkludera vissa specifika koncept och därmed göra sedvanerätten i alla fall en smula tydligare.

Ett litet förtydligande inför den framtida läsningen behövs också. När jag, vilket jag gör rätt ofta, refererar till något som fallande under försiktighetsprincipen eller liknande så menar jag alltid försiktighetsprincipen i sedvanerätten och inget annat.

Ett delmål, men ett viktigt sådant, är att göra texten så begriplig som det bara går, vilket jag redan nu känner att jag dessvärre kommer att misslyckas kapitalt med. Däremot hoppas jag att någon tycker att jag är kul ibland. Hmm...vi får se.

1.2 Metod och material

Metoden som har valts är av undersökande, jämförande och analyserande slag. Materialet som ligger till grund för arbetet är till största delen internationella traktat, men också en del inhemska lagar. Internationella och nationella domar har även dom sin plats i det här arbetet, och naturligtvis även litteratur som berör området. Materialet är helt och hållet på engelska, alla eventuella fel i översättningen är mina egna.

1.3 Teori

Den störste auktoriteten på försiktighetsprincipen är den brittiske barristern James Cameron, som sedan början på 90-talet har fördjupat sig i ämnet och utkommit med ett flertal böcker och artiklar. Det mesta av Camerons arbete

har bestått av att försöka visa att försiktighetsprincipen över huvud taget kan räknas som en del av internationell sedvanerätt.

De författare som har skrivit om försiktighetsprincipen kan delas in i två kategorier, de som skriver utifrån ett i huvudsak juridiskt perspektiv och de som skriver utifrån ett ekonomiskt perspektiv. De som behandlar försiktighetsprincipen utifrån ett juridiskt perspektiv är i allmänhet inte särskilt bekymrade över de mer filosofiska aspekterna på försiktighetsprincipen, som till exempel varför den egentligen existerar. Vad man koncentrerar sig på är hur försiktighetsprincipen beter sig baserat på hur den formuleras. Till gruppen jurister hör nämnde Cameron, Daniel Bodansky⁶ och David Freestone⁷. Även Arie Trouwbourst, vars bok är flitigt använd i det här arbetet, hör hit. Den rådande inställningen är utan tvekan åt att försiktighetsprincipen är en del av internationell sedvanerätt, men definitionen av den är öppen för diskussion.

Den gruppen som analyserar försiktighetsprincipen ur ett ekonomiskt perspektiv använder oftare ett sorts utilitaristiskt resonemang. Till den här gruppen hör Leigh Hancher, David Fleming och de olika författarna i Julian Morris samling.⁸ De här författarna koncentrerar sig i hög grad på försiktighetsprincipens ekonomiska effekter, vilket medför att de använder sig av ett utilitaristiskt resonemang, där värdet av olika skador samt värdet av så diffusa saker som ekologiska system spelar stor roll.

Att använda utilitarismen som utgångspunkt för att avgöra hur försiktighetsprincipen ska tolkas kan man ha olika åsikter om. Det är å ena sidan omöjligt att bedöma hur mycket ett ekosystem är värt, och det gör också försiktighetsprincipen väldigt fokuserad på människor istället för miljön. Å andra sidan kan man fråga sig vad alternativet är. Utan en ungefärlig bedömning av vad vissa abstrakta effekter kan vara värda i liv eller pengar blir det svårt att över huvud taget föra en diskussion om försiktighetsprincipens följder.

⁶ Professor of Law, University of Washington.

⁷ Legal Adviser, Environment and International Law, The World Bank.

⁸ Morris, Rethinking risk and the precautionary principle.

2 Något om problemen med att definiera försiktighetsprincipen

Som ett argument mot försiktighetsprincipens sedvanerättsliga giltighet har framförts att principen är alltför generell för att uppfylla kravet för sedvanerätt. Det kan vara sant att den aldrig kommer att bli definierad på ett sätt som gör den lika användbar som en mer konkret princip, till exempel *polluter pays principle*. Det gör den däremot inte meningslös, eller fråntar den dess legala effekt. Den är inte tänkt att fungera som en kontrollerande standard på internationell nivå, utan som den *princip* den är ska den helt enkelt vara vägledande. För att den ska fungera som ett kontrollerande instrument krävs nationell eller internationell lagstiftning.⁹

Försiktighetsprincipen är inte mindre vag än de flesta principer i internationell och nationell rätt. Till exempel, även om det råder oklarhet gällande reglerna för egendomsrätt i internationell rätt, hindrar inte detta internationella tribunaler från att ge relevans till dessa oklara regler vid situationer när stater har exproprierat egendom från utländska medborgare. Domstolar över hela världen tolkar dagligen oklara begrepp som det behagar dom, så varför skulle inte försiktighetsprincipen höra till dom begreppen?¹⁰

Skillnaderna som existerar mellan olika konventioners definitioner indikerar helt enkelt att det finns utrymme för förfiningar av principen och behovet av tolkning från internationella domstolar. Det gör, som tidigare sagts, däremot inte principen meningslös. Det finns heller inget som hindrar att principen har olika innebörder beroende på situationen, utan det är tvärtom en nödvändig förutsättning för dom flesta principer.

⁹ Cameron/O’Riordan, *Interpreting the Precautionary Principle*, s. 266.

¹⁰Freestone/Hey, *The Precautionary Principle in International Law - Challenge of implementation*, s. 46.

3 Bakgrund

Försiktighetsprincipen inom miljöretten innebär kort sagt att man ska ta det lite lugnt innan man utför aktiviteter som kan vara skadliga för miljön eller mänskligheten. Försiktighetsprincipen har utvecklats ur insikten att vetenskapen ofta konstaterar att en aktivitet är skadlig först *efter* att aktiviteten har pågått ett tag.¹¹ Principen ger en viss guidning i utvecklingen och användningen av internationell miljörett och politik när det finns vetenskaplig osäkerhet. Den ger en bas för att agera tidigt vid fall som hotar miljön, som till exempel uttunningen av ozonlagret och klimatförändringar.

Försiktighet är som sagt inget nytt. Men när man handskats med hot mot miljön, har den traditionella inställningen varit att vänta med skyddande åtgärder till verkliga bevis på skada fanns, eller att koncentrera sig på att mildra effekterna av utsläppen i stället för att hindra utsläppen som sådana. Detta kallas ”*assimilative capacity approach*” respektive ”*end of-pipe-technology*”. ACA bygger på att miljön har kapacitet att handskas med föroreningar utan att lida några allvarliga skador på sina biologiska system. Denna ”*assimilative capacity*” är olika beroende på vilket område det handlar om.¹² Det huvudsakliga problemet med det här var att man i bedömningen för hur mycket föroreningar ett biologiskt system kunde hantera ofta kom fram till felaktiga slutsatser, grundade på ofullständiga data. Ett enormt ansvar vilade på de forskare som skulle bedöma hur mycket skräp ett visst område orkade med. Skadorna som inträffade var i många fall oreparabla, och då man tröttnade på att se på när sin favoritsjö blommade igen insåg man att den rådande inställningen till potentiella miljöhot fungerade dåligt och försiktighetsprincipen gjorde sitt intåg.¹³

3.1 Det började med vorsorgeprinzip...

Försiktighetsprincipen i lagstadgad text har sin bakgrund i nationella rättssystem, det mest kända exemplet är Tysklands *Vorsorgeprinzip*.¹⁴ Försiktighetsprincipen var en grundval i tysk miljöpolitik under mitten av 1970-talet. Enligt tyskarnas *Vorsorgeprinzip* ska det göras skillnad mellan mänskliga aktiviteter som orsakar fara och dom som endast innebär en risk. Vid fara ska regeringen förhindra dessa aktiviteter, vid risk ska regeringen utföra en riskanalys och kan bestämma vilka skyddande åtgärder som bör vidtas.¹⁵

¹¹ Arvidsson, The Precautionary Principle – Experiences from Implementation into Swedish Law, s. 9.

¹² Freestone/Hey, The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation, s. 133.

¹³ Freestone/Hey, The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation, s. 134.

¹⁴ Arvidsson, The Precautionary Principle – Experiences from Implementation into Swedish Law, s. 10.

¹⁵ Morris, Rethinking risk and the precautionary principle, s. 1.

Den officiella definitionen av *Vorsorge* är som följer:

*The principle of precaution commands that the damages done to the natural world (which surrounds us all) should be avoided in advance and in accordance with the opportunity and possibility. Vorsorge further means the early detection of dangers to health and environment by comprehensive, synchronized (harmonized) research, in particular about cause and effect relationships..., it also means acting when conclusively ascertained understanding by science is not yet available. Precaution means to develop, in all sectors of the economy, technological processes that significantly reduce environmental burdens, especially those brought about by the introduction of harmful substances.*¹⁶

Trots att försiktighetsprincipen är ansedd som ett tyskt koncept, har liknande argument använts tidigare än 1970, bland annat i debatterna som föregick införandet av kärnkraft på 1950-talet i USA.¹⁷ Radioaktiv strålning hade bekräftade negativa effekter vid höga doser och innebär alltså en risk för omfattande skador om något gick fel. Även Sverige var tidiga med att anamma det här konceptet, och principen blev implementerad som en generell regel i Environmental Protection Act 1969.

Tyska myndigheter använde försiktighetsprincipen under tidigt 80-tal för att rättfärdiga införandet av standardvärden för industriernas utsläpp för att minska surt regn. När dessa värden väl var på plats pressade Tyskland EU att anta liknande värden för att skydda den tyska industrin från att halka efter.¹⁸ Genom 80-talet fortsatte Tyskland att använda sina politiska och ekonomiska muskler inom EU för att sprida sin försiktighetsbaserade politik över Europa. I Europa har dock termen ”vorsorge” alltmer kommit att bli synonym med ”best available technology”,¹⁹ vilket inte är samma sak som försiktighetsprincipen.²⁰

3.2 ...och spred sig vidare

Försiktighetsprincipens internationella utbredande föregicks av ett implementerande av principen i nationella rättssystem (där många stater inspirerades av Tyskland), och nådde ett sorts allmänt erkännande 1992 genom Riodeklarationen princip 15 och Agenda 21, där den finns i flera artiklar.²¹ Försiktighetsprincipen är introducerad i EU-lagstiftning genom Maastricht avtalet 1992/1993 och kan nu hittas i art 174(2).²²

¹⁶ Freestone/Hey, *The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation*, s. 38.

¹⁷ Morris, *Rethinking risk and the precautionary principle*, s. 2.

¹⁸ Arvidsson, *The Precautionary Principle – Experiences from Implementation into Swedish Law*, s. 10.

¹⁹ Cameron/O’ Riordan, *Interpreting the Precautionary Principle*, s. 50.

²⁰ Dom är däremot rätt lika. Försiktighetsprincipen kan betyda så mycket mer än BAT, vilket vi snart kommer att få erfa, medan BAT betyder just BAT och inget annat.

²¹ Agenda 21, Art 17.1,5,21,22, 19.60, 20.32, 22.5

²² ”Community policy on the environment shall aim at a high level of protection taking into account the diversity of situations in the various regions of the community. It shall be based

Efter Riodeklarationen och införlivandet av principen i EU-avtalet har den fortsatt att utvecklas. För närvarande finns det en helhjärtad acceptans av principen på ett internationellt plan som avspeglas i mängder av traktat och deklARATIONER, beslut av organisationer och inhemska domstolar. Principen används också när avtal träffas mellan stater och diskuteras vid bedömandet av agerande i internationella domstolar och kan räknas som internationell sedvanerätt.²³

*"[...] it is not only legally binding for states parties to precautionary treaties that have entered into force, since precautionary state practice is of such uniformity and generality, and the evidence of opinio juris sive necessitates accompanying it of such persuasiveness, as to support the conclusion that contemporary customary international law also requires states to apply the precautionary principle"*²⁴

3.3 Den starka och svaga försiktighetsprincipen

Det finns många olika definitioner av försiktighetsprincipen. Framför allt under försiktighetsprincipens tidiga år kan dock två huvudklasser urskiljas, en stark och en svag. Med den starka försiktighetsprincipen får ingen aktivitet utföras om det inte är etablerat att den inte orsakar någon skada. Den svagare varianten av försiktighetsprincipen accepterar att total säkerhet ifråga om en aktivitet sällan uppkommer innan man har prövat den, och tillåter därför ett visst mått av osäkerhet.²⁵

Idag så har den starka varianten av försiktighetsprincipen ett mycket begränsat användningsområde. Mycket få konventioner innehåller en stark försiktighetsprincip. I de fall man kan argumentera för den så handlar det ofta om aktiviteter av typen "ultra-hazardous" (till exempel användande av kärnkraft)²⁶. Sedvanerättsligt råder det ingen tvekan om att den starka försiktighetsprincipen spelar en mycket undanskymd roll.

Trots det är den inte helt utan värde. Ett av koncepten är *balansen* mellan den starka och den svaga varianten.²⁷ De här två kompletterar de varandra på ett sätt gör att proportionalitetsprincipen också ingår i försiktighetsprincipen. Men den starka försiktighetsprincipen spelar som

on the precautionary principle and on the principles that preventive action shall be taken, that environmental damage should as a priority be rectified at a source and the polluter shall pay"

²³ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 284.

²⁴ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 286.

²⁵ Morris, Rethinking risk and the precautionary principle, s. 1.

²⁶ Freestone/Hey, The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation, s. 68.

²⁷ Cameron/O'Riordan, Interpreting the Precautionary Principle, s. 17.

sagt en mycket undanskymd roll, och nämns inte som en reell möjlighet av några andra än rena miljöorganisationer.

Det vanligaste argumentet mot en stark försiktighetsprincip är att de flesta risker inte existerar utan anledning. De är priset för fördelarna som de riskabla aktiviteterna ger. Några av de mest uppenbara är riskerna vid bilkörning, sex, rökning eller spel. Den personliga nyttan överskuggar risken för bilolyckor, AIDS eller cancer medan röntgen är ett exempel på när den samhälliga nyttan av en aktivitet överskuggar riskerna som finns.²⁸

Ett annat problem med en stark försiktighetsprincip är att de skador som kan komma är osäkra faktorer, medan kostnaderna för att förhindra skadorna är säkra.²⁹ Att vid en sådan osäkerhet helt förbjuda aktiviteter som kan ge samhället mycket nytta inför ett hot som bara är potentiellt är svårt att smälta.

Dessutom leder en för stark försiktighetsprincip till att ny teknologi får svårt att utvecklas, eftersom det krävs bevis på att den inte orsakar skador på miljön innan man över huvud taget testat den, något som i praktiken är omöjligt. Det behöver ju inte heller vara just miljön som kommer i kläm för att en stark försiktighetsprincip ska vara till nackdel för samhället. Om den hade använts vid framtagandet av poliovaccin hade den troligen förhindrat ett antal dödsfall eller svåra biverkningar, men miljontals fler hade dött av polio.³⁰

Ett helt annat sätt att se på saken är att en starkare försiktighetsprincip kan tvinga dom som utvecklar en ny teknik att tänka i helt nya banor, vilket skulle kunna leda till att man kommer fram till miljövänligare tekniker. Men sammanfattningsvis kan sägas att eftersom proportionalitetsprincipen också är en del av försiktighetsprincipen så är den starkare varianten per definition ogiltig, då den inte tar hänsyn till några andra faktorer än risk för miljöskador.

²⁸ Freestone/Hey, *The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation*, s. 77.

²⁹ Freestone/Hey, *The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation*, s. 148.

³⁰ Morris, *Rethinking risk and the precautionary principle*, s. 101.

4 Hur etableras sedvana?

Utän att gå alltför djupt in på ett mycket komplext område så är det lämpligt med en snabbkurs i ämnet. I alla samhällen utvecklas med tiden regler för hur man ska bete sig i vissa situationer. Ofta är det här beteendet omedvetet hos gruppen till en början, och upprätthålls inte lagar utan genom socialt tryck.³¹

Sedvänja definieras i ICJ Statue art 38 (1)b som ”evidence of a general practice accepted as law”. För att ta reda på sedvänja mellan stater krävs alltså att man undersöker om de har agerat på liknande sätt i liknande situationer, och varför man agerade som man gjorde. För att ett agerande ska tyda på sedvänja krävs nämligen att staten agerade på det viset just för att man ansåg sig vara bunden av det genom sedvänja, till skillnad från till exempel ren artighet.³² Den här gränsen är för det mesta mycket svår att dra vilket innebär att praxisen mellan staterna bör vara mycket homogen för att sedvänjan inte ska ifrågasättas. När en sedvänja är etablerad har den emellertid lika stor effekt som vilket avtal som helst, och faktum är att den mycket väl kan ha företräde framför ett skrivet avtal.³³

Sedvänja består alltså av två delar, det faktiska agerandet från staten samt den mer psykologiska biten att man agerar som man gör eftersom man tror att man är bunden att göra det på grund av sedvänja. Det faktiska agerandet bör vara upprepat och ske under en förhållandevis lång tid (även om det finns teorier om ”instant customary law” framförda till exempel i samband med rymdrätt och USA:s intervention i Afghanistan, men dessa är inte på något vis bekräftade). Sedvänja kan mycket väl se ut på olika sätt i olika delar av världen.³⁴

4.1 Vad är statspraxis?

Statspraxis är den största biten för att ta reda på om något är sedvanerätt, eller i alla fall den biten där man kan förvänta sig att hitta mest material. Statspraxis kan hämtas från ett stort antal källor. Enkelt uttryckt ingår alla handlingar som en stat gör i statspraxis, som att bli part till konventioner, delta i sanktioner, och även inhemska lagar. Vissa uttalanden eller tal av personer som kan representera staten kan också utgöra statspraxis. De olika källorna har olika vikt, om Sverige skriver under en konvention till vilken 300 stater är part så är det vanligtvis mer värt än generella uttalanden. Bindande konventioner eller lagar skapas vanligen för att bekräfta en redan existerande sedvänja.³⁵

³¹ Shaw, International Law, s. 68.

³² Shaw, International Law, s. 72.

³³ Shaw, International Law, s. 76.

³⁴ Shaw, International Law, s. 84.

³⁵ Shaw, International Law, s. 116.

5 Om skadorna räknas som ”serious or irreversible”

Det var alltså om den biologiska mångfalden och ekonomin det skulle handla om. För att en intressant diskussion om det ska kunna föras är det nödvändigt med lite baskunskaper i hur försiktighetsprincipen normalt behandlas.

Gällande vilka skador som faller in under försiktighetsprincipen i internationell sedvanerätt talar de flesta konventioner om att de ska vara ”serious or irreversible”. Det här är inte ett absolut krav, men det är i alla fall en indikation på att försiktighetsprincipen är tillämplig när skadorna som riskeras är allvarliga. Faktum är att just den formuleringen är så vitt utbredd i konventioner att det framstår som självklart att det är en del av sedvanerätten. Konventionerna som behandlar biologisk mångfald har däremot en lite annan vinkel, som inte i lika hög grad fokuserar på hur allvarliga skadorna är. Detta behandlas förstås i kapitlet nedan. Trouwbourst drar trots att han egentligen inte syftar till att definiera försiktighetsprincipen också slutsatsen att en skada definitivt faller in under försiktighetsprincipen i internationell sedvanerätt när den är ”serious or irreversible”.³⁶

Redan i min inledning nämnde jag det närmaste man kommer en standardformulering av försiktighetsprincipen, dvs.:

*[.]Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing cost-effective measures to prevent environmental degradation*³⁷. (min understrykning)

Andra formuleringar än just “threats of serious or irreversible damage” används också, till exempel ”significant damage”³⁸ eller att skadorna ska orsaka ”human suffering”³⁹ men den röda tråden är att det inte är vilka miljöskador som helst som faller in under försiktighetsprincipen. Om det

³⁶ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 286.

³⁷ Riodeklarationen art. 15.

³⁸ Ex: The Contracting Parties shall be guided by the following principles in their action: The precautionary principle, according to which action to avoid the release of dangerous substances which could have a significant transboundary impact[.]. Från *Convention on the Protection of the Meuse* och *Convention on the Protection of the Scheldt*, art 3 i båda konventionerna.

³⁹ Ex Recognizing that waiting for scientific proof regarding the impact of pollutants discharged into the marine environment may result in irreversible damage to the marine environment and in human suffering [..](min understrykning) Från Governing council decision 15/27 on the precautionary approach to Marine Pollution, including waste-dumping at Sea.

vore så, att även skador som var relativt obetydliga omfattades av försiktighetsprincipen så vore det inte direkt någon poäng med att i konventionstexterna ha med några krav på skadorna.

5.1 World Charter for Nature

Den i särklass mest betydelsefulla FN - resolutionen för vårt vidkommande är 1992 års resolution 37/7, som antog World Charter for Nature. Även om det här dokumentet inte är formellt bindande spelar det ändå en så pass stor roll vid utvecklandet av försiktighetsprincipen att lite information om denna är relevant.

Ett utkast till WCFN kom redan 1975, och kom upp till diskussion i FN:s generalförsamling 1980. Det här initierades av Zaire, som presenterade texten som *"a code of conduct within the framework of which all the activities of mankind should take place"*⁴⁰. Förslaget visade sig vara en smula kontroversiellt, men efter behandling i olika utskott så antogs det alltså med 1992 års resolution 37/7, röstsiffrorna 111 för, 18 avstod och endast ett veto (USA). Den stora majoriteten stater som antog förslaget, kombinerat med det tvingande språket i skyldigheterna som läggs fram i WCFN, de efterföljande aktiviteterna på området efter antagandet och dess inverkan på utvecklingen i nationell och internationell rätt gör fördraget till en mycket viktig rättskälla. Det har refererats till som *"the Magna Carta of ecological environmental policy"*⁴¹. Artikel 11 lyder:

Activities which might have an impact on nature shall be controlled, and the best available technologies that minimize significant risks to nature or other effects shall not be used, in particular:

- (a) Activities which are likely to cause irreversible damage to nature shall be avoided;*
- (b) Activities which are likely to pose a significant risk to nature shall be preceded by an exhaustive examination; their proponents shall demonstrate that expected benefits outweigh potential damage to nature, and where potential adverse effects are not fully understood, the activities should not proceed;*

*Activities which may disturb nature shall be preceded by assessment of their consequences, and environmental impact studies of development projects shall not be conducted sufficiently in advance, and if they are to be undertaken, such activities shall be planned and carried out so as to minimize potential adverse effects; [...]*⁴²

Orden "precautionary principle" finns inte med, men den inkluderar sannernligen alla element. Språket är kompromisslöst för att handla om försiktighetsprincipen, och intressant eftersom det delar upp skadorna i olika

⁴⁰ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 150.

⁴¹ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 150.

⁴² World Charter for Nature, Art 11.

kategorier. Aktivitet som är troliga att orsaka "irreversible damage" ska undvikas. Aktiviteter som kan innebära en "significant risk to nature" ska föregås av omfattande undersökningar. Dessa undersökningar måste visa att den förväntade fördelarna uppväger den potentiella skadan för att aktiviteten skall få fortgå. Slutligen så ska aktiviteter som kan störa naturen över huvud taget föregås av en bedömning av deras inverkan.

Den sistnämnda kategorin har faktiskt inte något krav på hur allvarliga skadorna ska vara. En teori är att det snarare är en allmän riktlinje om hur man ska förhålla sig till miljön. Den motsvarar inte alls försiktighetsprincipen så som den formuleras på andra ställen.

5.2 Liten sammanfattning

Det verkar i alla fall som att när det handlar om skador som *direkt påverkar människor* så är det omedelbart en sådan skada som faller in under kraven för försiktighetsprincipen. Det här har också att göra med det så kallade "human mortality criterion" som behandlas nedan i avsnittet om ekonomi. När det handlar om lite större perspektiv som till påverkar hela jorden eller i alla fall ett stort område så krävs det att denna skada på ett eller annat vis är verkligt allvarlig.

Det här är något som är själva basen för det här arbetet. De vanligaste formuleringarna av försiktighetsprincipen har så gott som undantagslöst med kravet på "serious or irreversible" för skadorna. Ett inte långsökt antagande är således att detta gäller även i sedvanerätten. Samma sak gäller däremot inte för de konventioner som behandlar den biologiska mångfalden. Vad beror detta på?

6 Om den biologiska mångfalden

I de fallen där skadorna inte är så allvarliga att de faller in under kategorin mänskliga eller mycket omfattande skador krävs det något annat. En del traktat ger för handen att aktiviteter som riskerar att helt utrota en art eller förstöra ett visst ekosystem också är skador som faller in under försiktighetsprincipen, även om aktiviteten som sådan varken är livshotande för någon människa eller speciellt storslagen. Anledningen är dels de eventuella resurser som en utforskad art kan ha, och dels att det ur ett rent värdefilosofisk perspektiv verkar finnas en inställning att en unik art har ett värde i sig själv, oavsett nyttan för mänskligheten.

Who knows, or can say, what potential cures for cancer or other scourges, present or future, may lie locked up in the structures of plants which may yet be undiscovered, much less analyzed? [...] Sheer self-interest impels us to be cautious. The institutionalization of that caution lies at the heart of the [Endangered Species Act]⁴³

Redan i Stockholmsdeklarationen från 1972 (då försiktighetsprincipen näppeligen var en sedvanerättsligt erkänd princip) hittar man spår av det här tänkandet. Försiktighetsprincipen nämns naturligtvis inte, men deklarationen är försiktighet ändå genom all planering som krävs för att dagens naturtillgångar ska finnas kvar även i framtiden. Man resonerar som så att jordens naturtillgångar som dom ser ut idag (då) måste finnas kvar så att efterföljande generationer också ska kunna dra nytta av dem. Den för tillfället dominerande generationen har alltså ett slags moraliskt ansvar gentemot sina efterföljare att lämna över Jorden i det skick man fick den⁴⁴. Resonemanget om våran skyldighet gentemot kommande generationer är till viss del ett daterat synsätt på miljön⁴⁵, men grundtankarna att bevara naturtillgångarna så som dom ser ut idag lever fortfarande kvar.

Rekommendationerna från Brundtlandkommissionen⁴⁶ är också relevant i sammanhanget. Kommissionen tillsattes 1983 av FN:s generalförsamling och fick till uppgift att formulera ett världsprogram för förändring. Förändringen skulle bestå av att få stater att erkänna sitt ansvar att upprätthålla en god miljö för nuvarande och kommande generationer. Den försöker också definiera internationella skyldigheter på miljörettens område,

⁴³ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 13.

⁴⁴ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 21.

⁴⁵ Morris, Rethinking Risk and the Precautionary Principle, s. 46.

⁴⁶ Även kallad World Commission on Environment and Development.

och brott mot dessa skyldigheter medför böter.⁴⁷ Bland dessa skyldigheter finns ett par extra intressanta:

*States have a responsibility towards their own citizens and other states:
-to maintain ecosystems and related ecological processes essential for the functioning of the biosphere;
-to maintain biological diversity by ensuring the survival and promoting the conservation in their natural habitats of all species of flora and fauna;
-to observe the principle of optimum sustainable yield in the exploitation of living natural resources and ecosystems;[..]*⁴⁸

Man kan se det så att hjärtat i de här deklARATIONERNA/REKOMMENDATIONERNA är att man ger varje levande varelse en chans att klara sig på egen hand. Om en art är hotad ska den inte bara räddas så att den kan klara sig med hjälp från människan, utan den ska i möjligaste mån få behålla sin naturliga miljö så att dess fortsatta utveckling inte hindras.

6.1 Traktat

Grundkursen för försiktighetsprincipen i anslutning till skador som påverkar den biologiska mångfalden börjar med *Convention on Biological Diversity*. *Convention on Biological Diversity* är en av fem internationella miljöinstrument som skapades vid UNCED:s konferens i Rio 1992 och bidrog därmed direkt till att försiktighetsprincipen fick en starkare internationell ställning. Den fick liksom *Climate Change Convention* ett massivt stöd under konferensen och trädde ikraft i slutet av 1993. Till skillnad från *Climate Change Convention*, där världssamfundet inte riktigt har accepterat konventionen, har *Convention on Biological Diversity* med 181 parter ett stort stöd.⁴⁹ Trots att den inte uttryckligen nämner försiktighetsprincipen lyder dess preambel följande:

*Noting also that where there is a threat of significant reduction or loss of biological diversity, lack of full scientific certainty should not be used as a reason for postponing measures to avoid or minimize such a threat.*⁵⁰

Notera att formuleringen i nyss nämnda konvention är mycket lik standardformuleringen för försiktighetsprincipen⁵¹, med den lilla hänvisningen till den biologiska mångfalden som ett plus. Notera också att inget sägs om att skadorna måste vara varken ”serious” eller ”irreversible”. Att konventionen trots att den inte uttryckligen nämner försiktighetsprincipen ändå kan ses som en formulering av den visar också *Resolution H2*, av *Second Ministerial Conference on the Protection of*

⁴⁷ Freestone/Hey, *The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation*, s. 58.

⁴⁸ Citerat från Freestone/Hey, *The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation*, s. 59

⁴⁹ Trouwbourst, *Evolution and Status of the Precautionary Principle in International Law*, s. 28.

⁵⁰ *Convention on Biological Diversity*, Preamble, paragraph 9.

⁵¹ Se ovan RiodeklARATIONEN art 15.

Forests in Europe. Resolutionen behandlar bevarandet av de europeiska skogarna och innehåller en uttrycklig hänvisning till *Convention on Biological Diversity* och ”the precautionary principle in the preamble of the convention”⁵². Den här formuleringen antyder också att de 35 stater som skrivit under resolutionen anser att försiktighetsprincipen, trots att den inte uttryckligen finns med i originalkonventionen, är en av dom viktigare principerna inom området biologisk mångfald.⁵³

En annan klassiker på området biologisk mångfald och försiktighetsprincipen är *Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora*, som redan i preambeln meddelar att parter till avtalet ska:

RECOGNIZING that by virtue of the precautionary principle, in cases of uncertainty, the Parties shall act in the best interest of the conservation of species when considering proposals for Appendices 1 and 2; [...]

*RESOLVES that when considering any proposal to amend Appendix 1 or 2 the Parties shall apply the precautionary principle so that scientific uncertainty should not be used as a reason for failing to act in the best interest of the conservation of the species.*⁵⁴

CITES konvention är ett resultat av en resolution antagen 1963 av medlemmarna i IUCN. Konventionen trädde ikraft 1975, då med 80 parter. CITES har i många år varit en av dom största konventionerna som behandlar bevarandet av arter, och 169 stater har för närvarande skrivit under. Idag skyddar CITES på varierande sätt ca 30000 arter över hela världen.⁵⁵

Konventionen är upplagd så att den listar arter som är hotade i ett avsnitt, och arter som är i farozonen för att i framtiden bli hotade i ett annat. Om en stat vill att en art ska tas bort från listan över hotade arter så ligger bevisbördan på den staten att visa att arten i själva verket inte är hotad.⁵⁶ Parterna till avtalet ska med hänsyn till försiktighetsprincipen i osäkra fall agera ”in the best interest of the conservation of the species”.⁵⁷

Intressant att notera är att USA stöder försiktighetsprincipen i CITES, när dom i själva verket har problem med att erkänna försiktighetsprincipen över huvud taget på ett internationellt plan. Trots det lyckas dom definiera den bättre än de flesta på det här området också genom sin inhemska lag, ovan

⁵² Preambeln, paragraph 1

⁵³ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 129.

⁵⁴ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora, Preambeln.

⁵⁵ www.cites.org

⁵⁶ Freestone/Hey, The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation, s. 107.

⁵⁷ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 75.

nämnda Endangered Species Act, som är mycket lik CITES. ESA talar om att en arts framtida existens inte kan mätas i pengar och därmed måste skyddas oavsett om arten i ett större perspektiv kanske inte framstår som otroligt viktig.⁵⁸ För potentiellt farliga aktiviteter så skiftar bevisbördan till parten som vill utföra aktiviteten, och man måste visa att den inte påverkar den hotade artens bestånd. Faktum är att det här är en av dom starkare försiktighetsprinciper man kan hitta, och detta av ett land som inte ville erkänna försiktighetsprincipen i WCFN över huvud taget.

Utan att dra allt för stora växlar på det så tyder det i alla fall på att USA i synnerhet, och kanske stater i allmänhet, har lättare för att acceptera en användning av försiktighetsprincipen när det kommer till att bevara den biologiska mångfalden än på ett mer generellt plan. Uttalandena ovan i samband med Endangered Species Act, där man faktiskt verkar mena att den ekonomiska biten inte spelar någon roll om en art är på väg att dö ut eftersom artens värde är ”incalculable”, är knappast den enda orsaken. Att använda försiktighetsprincipens regler vid skyddandet av en art är inte bara logiskt och moraliskt riktigt, det är också betydligt mindre ekonomiskt riskfyllt än att följa den i *Climate Change Convention*, eftersom det är sannolikt att den sistnämnda får betydligt mer långtgående ekonomiska effekter.

6.2 Havet

Arter som lever i eller i anslutning till havet kan njuta av en stor mängd avtal som har som syfte att bevara deras bestånd och levnadsförhållanden. Grundkursen här är *Law of the Sea Convention* från 1982. Försiktigheten gällande bevarandet av arter regleras i artiklarna 118-120, som ligger under den passande rubriken *Conservation and Management of the Living Resources of the High Seas*. UNCLOS har sin bakgrund i president Trumans unilaterala uttalande från 1945 om att alla tillgångar på USA kontinentalsockel var USA:s och ingen annans. Gällande fisket och kontrollen av det så gjorde behovet sig påmint främst genom utvecklingen av trålare som kunde stanna ute på havet månader i sträck, och fullständigt tömde haven på fisk.⁵⁹ Då UNCLOS tillkom en smula för tidigt innehåller den ingen uttrycklig hänvisning till försiktighetsprincipen, men artiklarna 118-120 talar bland annat om fångstkvoter vilket i sig är ett användande av försiktighetsprincipen.

Något tydligare i sina hänvisningar till försiktighetsprincipen är *Straddling Stocks Agreement* från 1995.⁶⁰ *Straddling Stocks Agreement* är utvecklad just för att göra de ovan nämnda artiklarna i UNCLOS tydligare när det

⁵⁸ Freestone/Hey, *The Precautionary Principle and International Law - Challenge of Implementation*, s. 108.

⁵⁹

http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/convention_historical_perspective.htm

⁶⁰ Agreement for the Implementation of the Provisions of the 1982 UNCLOS Relating to the Conservation and Management of Straddling Fish Stocks and Highly Migratory Fish Stocks (New York) 1995.

handlar om fisk som rör på sig mycket. De mest relevanta styckena lyder i utdrag:

[Article 5:] In order to conserve and manage straddling fish stocks and highly migratory fish stocks, coastal States and States fishing on the high seas shall, in giving effect to their duty to cooperate in accordance with the Convention: [..]

(c) apply the precautionary approach in accordance with article 6;[..]

[Article 6:] 1. States shall apply the precautionary approach widely to conservation, management and exploitation of straddling fish stocks and highly migratory fish stocks in order to protect the living marine resources and preserve the marine environment.⁶¹

Den mycket utförliga artikel 6 talar vidare om hänsyn till osäkerhet gällande storleken och förmågan för en stam att reproducera sig. När en sådan osäkerhet finns så skall staterna samla in data för att avgöra vilka åtgärder som behöver vidtas för att arten ska kunna bevaras. Även vid faktorer som inte har med människan att göra men som har en negativ effekt på ett bestånd, så som naturkatastrofer, så ska staterna vidta åtgärder för att bevara beståndet. Det dröjde ett par år innan Straddling Stocks Agreement kunde träda ikraft (2001), då många stora fiskerationer var skeptiska till att försiktighetsprincipen skulle få diktera hur mycket och vilken fisk som fick tas upp.

Många traktat om havet och försiktighet nämner inte försiktighetsprincipen uttryckligen, men är ändå klara fall där man har använt ett sådant tänkande. Ett exempel på det är det båda konventionerna om bevarandet av tigerhajar, ASCOBANS⁶² och ACCOBAN⁶³.

Det kan tyckas att ämnet bevara tigerhajar är förhållandevis smalt, men den geografiska räckvidden för dessa avtal sträcker sig över hela världen och antalet parter är stort. Dess syfte är att upprätthålla ett bestånd för alla arter av tigerhaj som kan reproducera sig av egen kraft. Preambeln talar om två specifika omständigheter, ett hot och en osäkerhet.⁶⁴ Eftersom dessa två faktorer är de nödvändiga elementen för att aktivera försiktighetsprincipen,

⁶¹ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 317.

⁶² Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas.

⁶³ Agreement on the Conservation of Cetaceans of the Black Sea, Mediterranean Sea and Contiguous Atlantic Area.

⁶⁴ *Aware that the conservation status of cetaceans can be adversely affected by factors such as degradation and disturbance of their habitats, pollution, reduction of food resources, use and abandonment of non-selective fishing gear, and by deliberate and incidental catches; [..]*

Acknowledging that, despite past or ongoing scientific research, knowledge of the biology, ecology, and population dynamics of cetaceans is deficient, and that it is necessary to develop co-operation for research and monitoring of these species in order to fully implement conservation measures.

illustrerar preambeln att avtalet är ett typiskt fall där försiktighetsprincipen används som en bas.⁶⁵ Än tydligare blir detta om man beaktar resonemanget bakom ACCOBANS föregångare⁶⁶. Målet var även där att skydda och gynna tigerhajens framväxt och man resonerade på följande vis:

*Many important aspects of cetacean biology, behaviour, range and habitats in the Mediterranean are poorly known, but the actual degradation of the populations is such that action can no longer be postponed, in line with the precautionary principle adopted by the Contracting Parties 1989.*⁶⁷

Trots att det inte är fråga om varken omfattande eller för människor livshotande skador så återspeglas alltså försiktighetsprincipen ganska exakt i dessa traktat. Det följer ett mönster som etablerades genom *Waterbirds Agreement* från 1995, som syftar till att bevara sjöfåglar i hela världen genom omfattande åtgärder med skydd för både fåglar och deras utbredningsområden. Liksom *Waterbirds Agreement* så nämns uttryckligen försiktighetsprincipen som en måttstock vid utförandet av de skyldigheter som följer av avtalet,⁶⁸ d.v.s. skyldigheten att bevara arterna och se till att de får en möjlighet att klara sig på egen hand.

Förutom de nyss genomgångna traktaten kan nämnas *Establishment of a General Fisheries Council for the Mediterranean, Agreement on the International Dolphin Conservation Program, Agreement Concerning Certain Aspects of Cooperation in the Area of Fisheries, Agreement Concerning the Creation of a Marine Mammal Sanctuary in the Mediterranean, Galapagos Agreement* och *Convention on the Conservation and Management of Fishery Resources in the South-East Atlantic Ocean* som alla behandlar bevarandet av marina arter och hänvisar till försiktighetsprincipen med mycket liknande formuleringar som *Straddling Stocks* och *ASCOBAN*. Många ingredienser i de här traktaten härstammar från *Straddling Stocks Agreement, Waterbirds Agreement* (se ovan) och *1995 FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries*. Sistnämnda är utvecklad av UNCED⁶⁹ och har omfattande riktlinjer för fiskare. Dess generella regel lyder:

States and subregional and regional fisheries should apply a precautionary approach widely to conservation, management and exploitation of living aquatic resources in order to protect them and preserve the aquatic environment, taking account of the best scientific evidence available. The absence of adequate scientific information should not be used as a reason for postponing or failing to take measures to conserve target species,

⁶⁵ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s s. 101.

⁶⁶ Action Plan For the Conservation of Cetaceans in the Mediterreanean Sea, 1991.

⁶⁷ Citerat från Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 128.

⁶⁸ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 102.

⁶⁹ United Nations Conference on Environment and Development.

*associated or dependent species and non-target species and their environment.*⁷⁰

Annars är nog det tidigaste exemplet på riktlinjer för fiskare som ligger nära försiktighetsprincipen *1952 Convention for High Seas Fisheries of the North Pacific Ocean*, där den så kallade "abstention-principle" dikterar att fiske efter en viss art är förbjudet om det inte på vetenskaplig basis kan fastställas att ett sådant fiske inte hotar arten.⁷¹ Andra avtal om fisket som inte nämner försiktighetsprincipen men tydligt är influerade av den finns i *1994 Convention on the Conservation and Management of Pollock Resources in the Central Bering Sea*, och gällande fisket i Antarktis i *1980 års Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources*. Kommissionen som har hand om de arktiska konventionerna, *The Commission for the Conservation of Antarctic Marine Living Resources* (fantasifullt namn), har till och med uttryckligen integrerat försiktighetsprincipen i en generell inställning till själva ekosystemen.⁷² För Antarktis finns även särskilda bestämmelser i *1991 års Protocol (to the 1959 Antarctic Treaty) on Environmental Protection* som stadgar att hela Antarktis är en biologisk reserv, och kräver "*the comprehensive protection of the Antarctic environment and dependent and associated ecosystems*".⁷³

Som synes finns det väldigt många konventioner som på ett eller annat vis behandlar bevarandet av den biologiska mångfalden. Icke bindande deklamationer finns det ännu fler av. Framförallt gällande den marina världen är utbredningen massiv. Det förtjänar också att påpekas att själva faktumet att en plan som syftar till att bevara en hotad art över huvud taget genomförs är försiktighetstänkande, utan att för den skull behöva innehålla försiktighetsprincipen uttryckligen. Samma sak gäller naturligtvis för de FN-resolutioner som reglerar fiskekvoter.⁷⁴

De stora fiskenationerna stretade emot i nästan 10 år innan dom slutligen skrev under avtalet om *Straddling Stocks*. Anledningen var förstås återigen inte att dom ansåg det vara moraliskt eller ideologiskt fel att försöka bevara fiskebestånden som dom är, utan naturligtvis för att dessa stater hade mest att förlora ekonomiskt.

⁷⁰ 1995 FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries, Princip 6.5.

⁷¹ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 66.

⁷² Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 91.

⁷³ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 68.

⁷⁴ FN-resolutioner som behandlar fångstkvoter med hänvisning till försiktighetsprincipen och att beståndet måste bevaras är till exempel Resolution 44/225, 46/215 om fiske med drivnät samt Resolution 51/36 som bekräftar Straddling Stocks - avtalet.

6.3 Rättsfall

6.3.1 Southern Bluefin Tuna Case

Den så kallade 1999 *Order of the International Tribunal for the Law of the Sea*⁷⁵ in the Southern Bluefin Tuna Cases gällde Japans ensidigt beslutade högre fiskekvoter på blåfenad tonfisk, detta som ett led i ett experiment från Japans sida. Klagande var Australien och Nya Zeeland; alla tre staterna deltog i *Commission of the Conservation of the Southern Bluefin Tuna*. Denna kommission, bestående av de inblandade länderna, hade gemensamt kommit fram till en fiskekvot lägre än Japan nu använde. Relevant är också att tillgången på blåfenad tonfisk nu var lägre än någonsin.

Av förståeliga skäl gillade inte Australien och Nya Zeeland det här förfarandet nämnvärt, och stämde Japan under ITLOS då man hävdade att Japan bröt mot artiklarna 64, 116 och 120 UNCLOS genom att ”*failing its obligations under UNCLOS in respect of the conservation and management of SBT, having regard to the requirements of the precautionary principle*”. Man menade att Japan visserligen tänkte på försiktighetsprincipen i UNCLOS, men att man tolkade den till dess absoluta minimum.

Tribunalens order konstaterar att beståndet av blåfenad tonfisk är mycket lågt och att det är oroväckande. Vid sådana omständigheter bör man gå försiktigt fram och se till att åtgärder vidtas för att skydda den blåfenade tonfisken från allvarliga skador. Därefter börjar man prata om den försiktighetsprincipen så viktiga osäkerhetsfaktorn. Då inga resultat har visats som tyder på att den blåfenade tonfisken är på väg att återhämta sig menar tribunalen att det är på sin plats att vidta ytterligare åtgärder. Ordern avslutas med:

*Where appropriate (for example, where there is uncertainty combined with the possibility of the irreversible loss of valued resources), actions should be based on the so-called “precautionary principle” if the balance of likely costs and benefits justifies it. Even the action taken should be in proportion to the risk.*⁷⁶

Kontentan av det hela blev att Japans fiskande som översteg dess kvot räknades in i nästa års kvot, och samtliga inblandade förbjöds att ta upp mer fisk än vad deras tidigare överenskommelse sade, med hänvisning till försiktighetsprincipen och den blåfenade tonfiskens utsatta läge. Det här fallet är ett stort och berömt fall, och det hänvisar uttryckligen till försiktighetsprincipen rörande bevarandet av en art. Däremot ska försiktighetsprincipen enligt orderns sista stycke inte användas om det kostar för mycket pengar.

⁷⁵ ITLOS.

⁷⁶ Southern Bluefin Tuna Case.

6.3.2 Rättsfall från EU

Internationell praxis på området försiktighetsprincipen och biologisk mångfald är dessvärre rätt sparsmakad. Southern Bluefin Tuna Case har redan nämnts, och är också det största. Ytterligare ett fåtal finns. I två rättsfall⁷⁷ inom EU gällande implementeringen av Birds Directive använde European Court of Justice uttryckligen försiktighetsprincipen när man avgjorde att varierande jaktsäsonger för olika fåglar endast tillåts om det kan visas att det inte påverkar fåglarnas bestånd.⁷⁸

I *Danish Bees Case* dömde ECJ till förmån för ett danskt förbud mot en viss typ av bin. Anledningen var att man fruktade att den ursprungliga bitypen skulle konkurreras ut. Även om det inte fanns några vetenskapliga bevis för att så faktiskt var fallet, bedömdes risken för att en art helt skulle bortfalla ur faunan som tillräcklig för att förbjuda den nya bitypen. Domstolen uttalade, visserligen utan att hänvisa till försiktighetsprincipen:

Measures to preserve an indigenous animal population with distinct characteristics contribute to the maintenance of biodiversity by ensuring the survival of the population concerned. By so doing they are aimed at protecting the life of those animals and are capable of being justified under Article 36 of the Treaty.

Ett tredje fall från ECJ rör legaliteten i *Regulation 345/92*, som reglerar längden på drivnät för tonfiskfiske. Klagande var ett franskt företag, Establishments A. Mondiet, som utmanade EU:s kompetens att införa de här begränsningarna av drivnätens längd, då det inte var vetenskapligt fastställt att längre drivnät hotade beståndet av tonfisk. Även om det var så, hävdade klaganden, att de längre drivnäten ökade risken för att tonfiskens bestånd skulle minska till ett kritiskt läge så var det ändå inte motiverat att införa begränsningar med tanke på det stora ekonomiska förluster som skulle bli följden. Balans mellan miljö, sociala och ekonomiska fördelar är en av grundvalarna för EU:s fiskeripolicy. Domstolen intog trots detta en annan hållning då man menade att de skyddande åtgärderna för tonfisken inte behövde vara i total samklang med den rådande vetenskapliga åsikten och tillät EU att införa så pass strikta åtgärder som man ansåg vara nödvändigt för att bevara tonfisken, och bekräftade därmed lagligheten i *Regulation 345/92*.⁷⁹

6.3.2.1 Australien

Försiktighetsprincipen i Australien har sin bakgrund i den så kallade ”The ESD – process”. ESD står för Ecologically Sustainable Development. Under

⁷⁷ Fallen C-157/89, 17 Januari 1991 samt C-435/92, 19 Januari 1994.

⁷⁸ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 174.

⁷⁹ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 175.

den här parollen diskuterades introduktionen av miljörättsliga principer i Australiens rättsystem. Försiktighetsprincipen beskrevs som ett viktigt steg på vägen mot ESD. Den blev officiellt erkänd genom undertecknandet av Intergovernmental Agreement for the Environment i maj 1992 som en av fyra vägledande principer i australiensisk miljö rätt.⁸⁰

Ett intressant fall är *Leatch*⁸¹ som avgjordes av New South Wales Land and Environmental court 1993. Fallet gällde uppbyggnaden av ny infrastruktur. Den planerade rutten för vägarna gick genom ett område som var befolkat av djurarter som var hotade enligt en uppräknig i *National Parks and Wildlife act*. Trots att undersökningen som föregick byggandet hade konstaterat att inverkan på arternas överlevnad inte var tillräckligt allvarlig för att hindra vägarna, fanns det fortfarande ett stort mått av osäkerhet framförallt gällande en extra sällsynt groda, ”giant burrowing frog”. Domstolen ombads att överväga huruvida försiktighetsprincipen gällde för *National Parks and Wildlife Act*, som trots sitt syfte att skydda arter inte uttryckligen nämner försiktighetsprincipen. Domstolen svarade med att påpeka att försiktighetsprincipen nämns i preambeln till Biodiversity Convention (som Australien är part till), liksom i många inhemska lagar och framför allt de som skyddar hotade arter och biologisk mångfald. Sålunda fastslog man slutligen att försiktighetsprincipen de facto var en del av australiensisk sedvanerätt och gällde inom ramarna för *National Parks and Wildlife Act*.⁸² Grodans existens fick följaktligen inte hotas och vägbygget stoppades.

Fallet illustrerar väl vilken vikt som lags vid att enskilda arter med alla medel ska hållas vid liv. Trots att försiktighetsprincipen inte nämns i lagen och trots att det inte var bevisat att vägarna faktiskt utgjorde en fara för grodan och trots att vägarna måste ha haft en hel del ekonomisk vinst så förbjöds vägbygget med hänvisning till försiktighetsprincipen och den kära grodan. Ännu ett plus är ju att det inte rör sig om en art som är direkt användbar för människan (läs: äts). Det enda problemet är egentligen att det inte avgjorts av någon internationellt mer betydelsefull domstol än en delstatlig miljödomstol i Australien. Även EU-fallen som togs upp ovan är förvånansvärt liberala i sitt försvar av arterna, i synnerhet gällande fallet *Mondiet* så rörde det sig om avsevärda ekonomiska förluster för att bevara tonfiskbeståndet.

⁸⁰Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 228/229.

⁸¹ NSW Land and Environmental Court, *Leatch v Director-General, National Parks and Wildlife Service and Shoalhaven City Council*, 23 November 1993.

⁸²Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 233.

7 Försiktighetsprincipen och pengarna

Om skadan som riskeras är av den arten att försiktighetsprincipen bör tillämpas, är det trots det inte säkert att några åtgärder verkligen bör vidtas. Det kan i vissa fall kan vara berättigat att faktiskt acceptera att en viss skada uppkommer, eftersom det i slutändan blir dyrare att stoppa aktiviteten som orsakar skadan än att sanera den skada som uppkommer. Att åtgärder som inte är kostnadseffektiva inte ska vidtas sägs för övrigt redan i standardformuleringen Riodeklarationen princip 15.⁸³

Olika organisationer har skilda åsikter för hur försiktighetsprincipen ska behandlas när det kommer till att balansera kostnaderna och fördelarna med försiktighet. Inte oväntat förespråkar organisationer som företräder industrier eller ekonomer att en utredning om kostnadsfördelarna alltid ska utföras när en användning av försiktighetsprincipen blir aktuell. Detta eftersom man anser att den första reaktionen inför osäkerhet bör vara att söka säkrare kunskaper, så att framtida utgifter kan förhindras.⁸⁴ Vice versa så anser organisationer som företräder miljöintressen att en sådan inställning motsäger försiktighetsprincipen som sådan.⁸⁵

Utan att inkludera det ekonomiska perspektivet i försiktighetsprincipen blir den hur som helst nästan helt utan värde, som antytts tidigare. Kyotoprotokollet är ett av dom tydligaste exemplen på att försiktighetsprincipens användande egentligen är helt beroende av vilka ekonomiska konsekvenser det får. Det är förstås därför situationen med att stater säljer föroreningskvoter till varandra existerar.⁸⁶

7.1 Traktat

Försiktighetsprincipen har ett kostnadstänkande inbyggt i sig som ligger långt tillbaka i tiden. Ett av de första regionala traktaten där försiktighetsprincipen över huvud taget nämns, *1974 Helsinki Convention on the Protection of The Marine Environment of the Baltic Sea Area*, påpekar redan i sin preambel att en anledning till att försiktighetsprincipen över huvud taget existerar är för att det kan bli kostsamt att inte följa den.⁸⁷

⁸³ Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing cost-effective measures to prevent environmental degradation.

⁸⁴ Cameron/O'Riordan, *Interpreting the Precautionary Principle*, s. 122.

⁸⁵ Arvidsson, *The Precautionary Principle – Experiences from implementation into Swedish Law*, s. 24.

⁸⁶ Morris, *Rethinking Risk and the Precautionary Principle*, s. 57.

⁸⁷ *Damage to the marine environment can be irreversible and remediable only in a long term perspective and at a considerable expense and that, therefore, Contracting Parties to the Convention must adopt a precautionary approach and not wait for full and undisputed scientific proof of harmful effects before taking action to prevent and abate pollution.*

Traktaten som berör försiktighetsprincipens ekonomiska perspektiv ger i princip ingen till obefintlig ledning i hur man egentligen ska förhålla sig. Det enda som framgår är att det uppenbarligen är ett viktigt element, annars är formuleringarna i mångt och mycket endast en hänvisning till att åtgärderna skall vara kostnadseffektiva. Ett typiskt exempel är den så ofta nämnda Riodeklarationen princip 15. Några få formulerar sig marginellt tydligare och kanske eventuellt kan vara nyttiga att kika lite på.

Climate Change Convention har som tidigare sagts med försiktighetsprincipen som ett grundläggande riktmärke. Åtgärderna som utförs i försiktighetsprincipens namn måste vara kostnadseffektiva på ett sätt som *främjar mänskligheten i ett globalt perspektiv*. För att uppnå det här ska man inte bara ta hänsyn till de konkreta kostnaderna som följer av försiktighetsprincipen, utan också de indirekta förluster som kan uppstå ur ett socialt och ekonomiskt perspektiv (exempelvis förlust av en oproportionerligt stor mängd jobb i ett litet samhälle).

*Where there are threats of serious or irreversible damage, lack of full scientific certainty shall not be used as a reason for postponing such measures, taking into account that policies and measures to deal with climate change could be cost-effective so as to ensure global benefits at the lowest possible cost. To achieve this, such policies and measures should take into account different socio-economic contexts, be comprehensive, cover all relevant sources, sinks and reservoirs of greenhouse gases and adaptation, and comprise all economic sectors.[..]*⁸⁸

Man kan tolka det så att försiktighetsprincipen helt enkelt tänkt att skapa ett bättre liv åt mänskligheten, och det gör man inte om åtgärderna för att reparera en skada blir alltför kostsamma.

Varför ska försiktighetsprincipen egentligen tillämpas? Det så kallade *White Paper*, som presenterades av regeringen för parlamentet 1990, och innehåller framtida miljöpolicy under arbetsnamnet ”*This Common Inheritance: Britains Environmental Strategy*” innehåller ett kapitel kallat ”*Precautionary Action*”. Där finns följande stycke:

Where there are significant risks of damage to the environment, the Government will be prepared to take precautionary action to limit the use of potentially dangerous materials or the spread of potentially dangerous pollutants, even where scientific knowledge is not conclusive, if the balance of likely costs and benefits justifies it. This precautionary principle applies particularly where there are good grounds for judging either that action taken promptly at comparatively low cost may avoid more costly damage later, or that irreversible effects may follow if action is delayed.

⁸⁸ *United Nations Framework Convention on Climate Change New York, 9 May 1992, art 3(3).*

Detta exempel har med kostnadseffektiviteten på två ställen. Åtgärder ska vidtas ”if the balance of likely costs and benefits justifies it” men det säger i sig inte speciellt mycket. Betydligt bättre är då den andra meningen. Anledningen till att åtgärder ska vidtas är att ett sådant förfarande kan hjälpa att undvika ett mer kostsamt scenario på ett senare stadium, i samma anda som 1974 *Helsinki Convention*. Trots att *The White Paper* inte är ett internationellt avtal räknas det ändå som ett tungt dokument, ett av de få tillfällen då Storbritanniens regering uttryckligen har formulerat principer som skall följas.⁸⁹

Traktaten ger inte någon särskilt bra bild av hur försiktighetsprincipens kostnadseffektiva del ska användas. Däremot finns det gott om traktat som i allmänna ordalag nämner att åtgärder inte får vidtas om det inte är kostnadseffektivt, utan att bli mer specifika än så. Bland alla dessa kan nämnas *Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution (Barcelona)*⁹⁰, *Convention for the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter (London)*,⁹¹, *1979 Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution*⁹², *Energy Charter Treaty (Lisbon)*⁹³, samt över 40 icke bindande deklarerationer och beslut⁹⁴.

7.2 Doktrin

Ett av försiktighetsprincipens huvudsakliga syften är att balansera de allt hårdare kraven på ekonomisk tillväxt med de oftast begränsade resurser som finns för att främja miljön. Om inte den här balansen finns kan det nämligen bli väldigt fel.

Författarna Calum G Turvey och Eliza M Mojduszka tar i sin artikel *The Precautionary Principle and the law of unintended consequences* upp en del av farorna med att inte ta hänsyn till det ekonomiska perspektivet vid användandet av försiktighetsprincipen.⁹⁵ Titeln på artikeln kommer av att försiktighetsprincipen av internationella miljöorganisationer ibland har en tendens att endast se till de konsekvenser som uppkommer om försiktighetsprincipen inte används, medan verkningarna av ett användande i själva verket kan bli allvarigare. Som exempel tar man när ett giftigt ämne i en viss typ av majs upptäcktes. Ämnet hade lett till döden i ett fåtal fall. Som en följd av detta införde EU gränsvärden för det giftiga ämnet, vilket fick till följd att den sammanlagda inkomsten för export för Afrikas

⁸⁹ Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, s. 207.

⁹⁰ Art 4(3)a.

⁹¹ Resolution LDC 44/14 on the Application of the Precautionary Approach to Environmental Protection within the Framework of the London Dumping Convention, 30 December 1991.

⁹² Preambeln, paragraf 3, 12.

⁹³ Art 19(1).

⁹⁴ Se framför allt Trouwbourst, Evolution and status of the precautionary principle in international law, annex A och B.

⁹⁵ Turvey/Mojduszka, The Precautionary Principle and the law of unintended consequences, s 1, 5.

majsproducerande länder sänktes med 670 miljoner US dollar. Det giftiga ämnet hade lett till drygt 100 dödsfall i Indien det senaste året, men eftersom det finns många andra sätt att få i sig just det här ämnet uppskattades risken att dö på grund av denna majsförgiftning till ungefär 2.3 på en miljard. Vad EU:s standard nu har gjort, är i princip att tvinga Afrika att betala 670 miljoner dollar för att rädda 2.3 liv. Ungefär 300 miljoner per liv alltså, vilket med säkerhet hade kunnat användas till att rädda tusentals andra om man hade investerat dem i något annat projekt, miljövänligt eller inte.

Det här går emot hela idén med att försiktighetsprincipen är till för människorna, med en alltför stelbent tolkning blir den istället ett ok att bära. De begränsningar i exploateringen av naturtillgångar som försiktighetsprincipen innebär ska vara så kostnadseffektiva som möjligt. Men vid mindre miljöproblem så måste man överväga om det verkligen är värt att stoppa ett agerande som är skadligt för miljön, om kostnaderna för det är för höga, även om skadan faktiskt är "irreversible".⁹⁶

Ett annat exempel som ligger nära till hands för att visa försiktighetsprincipens "farliga" sida är sopsorteringen. Det är absolut en möjlighet att energin som det tar att skölja ur mjölkpaketen, köra dem till pappersåtervinningen och få en bråkdel av papperet tillbaka är en förlustaffär om man tänker sig att pengarna istället hade använts till att sanera skadorna som orsakas av att bränna sopor. I konceptet om kostnadseffektivitet och proportionalitet måste det ligga mycket tyngd på vad det kostar att sanera en skada som eventuellt uppstår.

Utan gränser för de ekonomiska övervägandena lämnas försiktighetsprincipen helt hjälplös eftersom praktiskt taget alla åtgärder för att främja miljön kostar pengar. Gränserna för sådana ekonomiska överväganden kan göras tydligare med *United States Endangered Species Act*, som diskuterades ovan i samband med den biologiska mångfalden. USA, som inte ens formellt erkänner försiktighetsprincipen, ger ändå *Endangered Species Act* ett innehåll som ger en barriär mot ett alltför girigt ekonomiskt perspektiv. Man talar om arters värde som "incalculable" och menar att alla pengar som finns i hela världen inte är tillräckligt skäl för att fortsätta med en aktivitet som hotar arten. *Endangered Species Act* nämner aldrig försiktighetsprincipen, men det är tydligt att det är ett sådant resonemang man använder. Utan gränser blir försiktighetsprincipen endast ett sorts uttalande om goda avsikter som man sedan ändå inte behöver följa om man känner att det kan slå mot ekonomin. Bara genom att ta med ett ekonomiskt perspektiv i beräkningen, men inte enbart styras av det, kan man komma fram till en lämplig kompromiss.⁹⁷

⁹⁶ Cameron/O'Riordan, *Interpreting the Precautionary Principle*, s. 17.

⁹⁷ Freestone/Hey, *The Precautionary Principle and International Law - Challenge of implementation*, s. 107.

7.2.1 Exemplet med DDT

I ett försök att applicera försiktighetsprincipen i specifika situationer tar *Indur M Goklany* i sin artikel ”*Applying the precautionary principle in a broader context*” användandet av insektgiftet DDT som exempel.⁹⁸ Det leder fram till en del nyttiga resonemang om hur viktigt det är att försiktighetsprincipen tolkas olika i olika områden. Han börjar med att ranka hoten mot miljön efter hur viktigt det är att hindra dem:

För det första så är hot mot människans hälsa viktigare än hot mot miljön. Detta kallar han ”the human mortality criterion”. För det andra, om allt annat är likvärdigt, har omedelbara hot företräde framför hot som kan inträffa senare. För det tredje, hot som är mer sannolika att inträffa eller är troligare att inträffa flera gånger har företräde framför hot som är mindre sannolika att inträffa. För det fjärde, om sannolikheten för att hotet ska realiseras är lika stora, har hotet med värst potential företräde. För det femte, om teknologin kan hantera de skador som kan uppkomma av ett hot, prioriteras hot där skadorna är svårare att handskas med. Slutligen, om skadan är ”irreversible” har den företräde framför skador som inte är ”irreversible”.

DDT är dokumenterat farligt för miljön, människor och dessbättre även malariabärande insekter. När DDT slutade användas på Sri Lanka under 1960-talet på grund av dess dödlighet för människan ledde det till att de för tidiga dödsfallen steg avsevärt på grund av malaria, som Sri Lankas medborgare i många fall inte hade råd att få behandling för. Skadorna för att sluta använda DDT faller in under kategori 1, dödliga för människan, kategori 2, de är omedelbara, och kategori 3, de är troliga att inträffa flera gånger. Om DDT fortsätter användas på Sri Lanka blir dödsfallen blir färre och dessutom inte lika omedelbara eftersom DDT inte är lika akut dödligt som malaria. Eftersom hot mot människoliv enligt Goklanys kategorisering av hoten är den enskilt viktigaste faktorn att ta hänsyn till, leder detta till att enligt försiktighetsprincipen så bör DDT fortsätta användas på Sri Lanka, och till och med uppmuntras. Det här gäller enbart i utvecklingsländer. Eftersom i-länder med malariaproblem för det första är relativt sällsynt, och för det andra har dessa länder råd att ta itu med problemet på ett mindre hälsofarligt sätt än DDT, leder försiktighetsprincipen till att DDT inte får användas i dessa länder. Detta eftersom det sparar människoliv att inte använda det. Enkelt.

[.]Therefore the major impact of DDT use in the richer countries would be its potential negative impacts on the environment and, more speculative, on human health. Thus, a ban on DDT in the richer countries – which most of them have, in fact, instituted – can be justified under the precautionary principle.⁹⁹

⁹⁸ Morris, Rethinking Risk and the precautionary Principle, s. 191-228.

⁹⁹ Morris, Rethinking Risk and the Precautionary Principle, s. 191.

DDT är ett populärt exempel att ta upp för att illustrera hur viktigt det är att försiktighetsprincipen bör tolkas olika i olika regioner. Andra som gjort det är sällskapet *Gabriel Calzada, Cécile Philippe and Xavier Méra* i sin artikel *The Precautionary Principle: A high-risk principle* som skrevs i anslutning till Frankrikes införlivande av principen i sin konstitution. Liksom föregående talare kommer även dom fram till att försiktighetsprincipen inte rättfärdigar ett förbud vare sig mot DDT eller genmanipulerade matvaror i länder som inte har råd med det.¹⁰⁰ Noterbart är att även det sällskapet samt författarna till *The Precautionary Principle and Environmental Science* alla påpekar att det alltid är allmänhetens hälsa som kommer i första rummet, inte hur själva miljön påverkas.¹⁰¹

7.3 Några olika sätt att räkna ut försiktighetsprincipens ”värde”

Att avgöra om en skada bör förhindras eller inte med hänsyn till hur mycket det kostar är inte det lättaste. Dels för att det är svårt att bedöma vad en skada är värd, vad fördelarna är värda men också för att ekonomi i sig är ett relativt abstrakt ämne som inte heller har några klara svar. Ett förslag kan se på följande vis, presenterat av David Fleming.¹⁰²

Skadetyper	Givet dessa förutsättningar...			...följer det att:
	Uppskattad kostnad under 40 års tid.	Skadan kan hindras inom följande tidsram.	Kostnad för att hindra skadan i sista minuten.	
Exempelfall	Kr x	40 år	Kr x	$x / (1+r)^d$
1. Icke katastrofal, går att återställa och hindra.	1000 kr	40 år	1000 kr	307 kr; alltså 1000 kr nedräknad med 3 % ränta över 40 år.
2. Katastrofal, går inte att återställa men kan hindras.	0 kr	10 år	1000 kr	Mindre än 1000 kr, även om åtgärderna i efterhand visar sig vara överdrivna var det fortfarande värt det.
3. Katastrofal, går varken att återställa eller hindra.	0 kr	Det går inte att hindra.	0	Eftersom skadan är omöjlig att hindra är det också onödigt att lägga pengar på att hindra den.

¹⁰⁰ Calzada m.fl., *The Precautionary Principle: A high-risk principle*, s. 2.

¹⁰¹ Tickner m.fl. *The Precautionary Principle in Environmental Science*, s. 10.

¹⁰² Freestone/Hey, *The Precautionary Principle and International Law - Challenge of implementation*, s. 147.

Faktorn r i formeln motsvarar räntan, i det här fallet på tre procent. Faktorn λ motsvarar under vilken tidsram skadan kan hindras. Anledningen till att denna måste tas med i beräkningen är förstås att de 1000 kr som man lägger på att hindra skadan hade ökat i värde om den summan hade placerats i en fond under 40 år i stället för att användas till att reparera eller hindra en skada.

Det här schemat är inte på något vis kontroversiellt, men problemen vid kostnadsavvägningar uppstår när det finns mer abstrakta saker att ta hänsyn till. Exempel på det skulle kunna vara att ett ekologiskt system slås ut. Det blir då väldigt svårt att uppskatta värdet av att faktiskt ha det ekologiska systemet kvar, eftersom hotade arter och ekosystem tenderar att tillskrivas ett betydligt högre värde enbart på grunden att de är sällsynta, se kapitlet ovan.

Ett annat problem är när man misstar de olika fallen för att vara allvarligare/mindre allvarliga än de i själva verket är. Om en katastrof av typ 3 i schemat är på väg att inträffa, så är det ju bara att bita i det sura äpplet och ta det eftersom det är ostoppbart. Men, man kan så gott som aldrig vara säker på att en skada verkligen inte går att hindra, och om man då helt ger upp att försöka stoppa skeendet så ger man upp en väldig massa värde genom att inte hindra det.

7.3.1 Expected value och expected utility

För att räkna ut försiktighetsprincipens värde krävs en mängd antaganden. Oavsett hur man anstränger sig är det omöjligt att med säkerhet avgöra värdet av att hindra eller tillåta en viss aktivitet. Ett förslag för att räkna ut försiktighetsprincipens värde presenteras av David Pearce. Nedanstående är en fri översättning från hans artikel.¹⁰³

Två olika alternativ finns. I alternativt nummer ett så räknas risken för att skadan ska inträffa som neutral, dvs. att om smärtan över att förlora 2000 kr på poker är -1 så är glädjen över att vinna $+1$. Detta kallas EV (expected value). För att använda den här tekniken ger man olika följder av ett agerande olika värden tex. -10 $+10$ och $+20$, samt ger varje möjligt utfall en viss sannolikhet, tex 0.1, 0.5 och 0.4. EV:t för den givna situationen blir då:

$$0.1(-10)+0.5(10)+0.4(20)=-1+5+8=12.$$

Fördelarna med den givna aktiviteten är alltså 12. Om kostnaderna för att utföra aktiviteten är mindre än 12 så är det rätt att fortsätta med aktiviteten trots dess osäkra utfall. I pokertermer är 12 den förväntade vinsten, om det kostar oss mindre än 12 att ta reda på om våran hand är bäst ska vi syna.

Alternativ nummer 1 är inte helt tillfredsställande eftersom det bortser från två viktiga saker. För det första är de flesta människor är beredda att betala

¹⁰³ Cameron/O'Riordan, Interpreting the Precautionary Principle, s. 132.

lite extra för att vara säkra på att det värsta tänkbara utfallet inte kommer att inträffa. Det här är den enda anledningen till att försäkringar existerar, som i själva verket har ett negativt EV.

Det andra problemet är att fördelarna oftast inte är stigande i jämna steg. Exempel: Vårt mål är att maxa ett visst abborrbestånd. Vi vet att abborren fortplantar sig som allra bäst vid en temperatur på 22 grader. Våran sjö håller för närvarande 10 grader. Abborrens fortplantningsförmåga kommer att öka mångfaldigt när sjöns temperatur stiger från 10 till 16, medan ytterligare förbättringar kommer inte alls att märkas med samma kraft eftersom vattentemperaturen redan är på en anständig nivå, om än inte optimal för abborren.

EV är således ett mycket lämpligt sätt att räkna i poker, men det är inte säkert att det fungerar lika bra för att bedöma miljöskador. Alternativ nummer två, *expected utility*, tar större hänsyn till omständigheter som abborrar och katastrofer. EU väger nämligen förluster tyngre än vinster och räknar ytterligare fördelar mindre om en viss mängd fördelar redan uppkommit. Med samma siffror som förut räknas nu -10 som en katastrof, och gångas därför med 10, $+10$ gångas med 1 och $+20$ gångas med 1.5. $+20$ är alltså inte dubbelt så mycket värd som $+10$, medan -10 är 10 gånger värre än $+10$. Värdet blir då:

$$[0.1 \times (10) \times 10] + [0.5 \times [+10] \times 1] + [0.4 \times (+20) \times 1.5] = -10 + 5 + 12 = +7.$$

Värdet har reducerats kraftigt och är nu lägre än kostnaden 8, vilket enligt försiktighetsprincipen nu betyder att den inte ska genomföras.

Ett av dom grundläggande problemen är att försiktighetsprincipen måste användas väldigt olika beroende på vilket område man pratar om. Man kan tänka sig ett mardrömsscenario där försiktighetsprincipen leder till att genmanipulerad mat kan vägras u-länder som står inför en svältkatastrof. Att skjuta upp matleveranserna till den dagen det står klart att maten inte orsakar skador är inte speciellt tilltalande, om det inte finns klara indikationer på att maten i själva verket är mycket farlig förstås. Det här scenariot är måhända inte vidare sannolikt. Ett mer sannolikt scenario är att vissa restriktioner med hänsyn till försiktighetsprincipen i matproducerandet från i-länder leder mindre mat åt folk i u-länder, och därmed indirekt orsakar mer skada än nytta. Man kan dock inte bortse från att det faktiskt finns exempel där precis en sådan hållning hade varit den rätta, till exempel vid isolering av hus med asbest.¹⁰⁴

Det är i högsta grad möjligt att kostnaden för ett användande av försiktighetsprincipen är större än fördelarna som uppnås, men de möjliga

¹⁰⁴ Turvey/Mojduszka, *The Precautionary Principle and the law of unintended consequences*, s. 16.

kostnaderna för skadorna är betydligt högre. I ett sådant fall är det naturligt att använda försiktighetsprincipen för att hindra den tänkta aktiviteten.¹⁰⁵

¹⁰⁵ Arvidsson, The Precautionary Principle – Experiences from Implementation into Swedish Law, s. 24.

8 Slutsatser

I en slutsats har jag fått för mig att det är lämpligt att återanknyta till inledningen. Så då gör jag väl det. Min inledning och många av mina fotnoter hänvisar till boken *Evolution and Status of the Precautionary Principle in International Law* av Arie Trouwbourst. Han slår på 300 sidor fast att försiktighetsprincipen är en del av internationell sedvana. Jag antar att min förhoppning hela tiden har varit att det här arbetet ska tillföra något litet till dessa 300 sidor, för om det inte gör det så har det varit en minst sagt bortkastad termin

8.1 Serious or irreversible

Vad är det då jag eventuellt har tillfört? Jo. Till att börja med, att försiktighetsprincipen inte är tillämplig på mindre miljöskador kommer troligen inte som en chock för de som är mer insatta i ämnet än jag är, men jag har faktiskt inte hittat någon som säger det uttryckligen. Trouwbourst säger visserligen i sin slutsats att man kan räkna med att försiktighetsprincipen helt säkert är användbar vid fall där skadorna som riskeras är ”serious or irreversible”¹⁰⁶, men han påpekar inte den stora mängden av traktat som nämner detta (jag har hittat ungefär 25 internationella, konventionerna om biologisk mångfald oräknade). Ytterligare vatten på serious-or-irreversible-kvarnen får man ju när man betänker att de riktigt stora deklARATIONERNA med många parter som WCFN och Riodeklarationen alla formulerar sig på det viset.

Förutom alla dessa traktat så är det också med hänvisning till allvarliga skador som försiktighetsprincipen behandlas i litteraturen. Minns också kapitlet ovan om den starka och den svaga försiktighetsprincipen, där den starkare varianten är närmast bespottad. Om inte några krav på skadorna finns, blir då inte försiktighetsprincipen i själva verket just en sådan bromskloss på utvecklingen som alla inblandade vill undvika?

Visst, försiktighetsprincipen kan falla bort för att det kostar för mycket också men bara tanken på att för minsta skada på miljön vara tvungen att göra en utförlig beräkning av huruvida man ska stoppa en aktivitet eller inte får mig att svettas. I slutändan antar jag att det handlar om att försiktighetsprincipen i första hand är till för människorna som befolkar jorden, och inte jorden som sådan. Med det överensstämmer också Indur M Goklanys ”the human mortality criterion”¹⁰⁷ om att det alltid är skador som omedelbart hotar mänskligt liv som prioriteras först.

Jag har avsiktligt avstått från att göra någon längre utläggning i det här ämnet, annars hade man ju haft en del att göra om man skulle försöka sig på

¹⁰⁶ Trouwbourst, *Evolution and status of the precautionary principle in international law* s. 284.

¹⁰⁷ Se kapitlet ”Exemplet med DDT” ovan.

att definiera vilka skador som klassas tillräckligt allvarliga. Turligt nog är det här mitt arbete och ingen annans, så då nöjer jag mig med att konstatera att när det finns risk att miljön utsätts för allvarliga skador eller skador som på något annat vis hotar mänskligt liv så är försiktighetsprincipen i internationell sedvanerätt tillämplig.

8.2 Den biologiska mångfalden

Det här med den biologiska mångfalden är en annan sida av försiktighetsprincipen. Dessa traktat (jag har utan problem hittat 22, och då snackar vi fortfarande bara internationella), har ett perspektiv på försiktighetsprincipen som inte fokuserar på människan i lika hög grad. Till viss del kan man ändå koppla ihop det med ovanstående kategori. Detta eftersom att utrota en art eller ett ekosystem med största sannolikhet är en skada som är "irreversible".

Min åsikt är ändå att det här är två olika typer av skador, som båda medför att försiktighetsprincipen blir tillämplig. Försiktighetsprincipen så som den formuleras i traktaten om biologisk mångfald är tydligt inriktad på att det finns ett värde i själva faktumet att hålla en djurart eller ett ekosystem flytande, till skillnad från när skadorna skall vara "serious or irreversible" då det snarare är mänsklighetens väl och ve som står i fokus.

Jag lider dessvärre, måste jag smärtsamt erkänna, brist på lärda män som skriver om försiktighetsprincipen och den biologiska mångfalden på ett utförligt sätt. Trots det känner jag mig trygg i att hävda att försiktighetsprincipen är tillämplig också när ett ekosystem eller en art hotas. Det här bygger jag främst på de många internationella traktaten och inhemska lagarna som jag har tagit upp i huvudtexten. Rättsfallspraxis är måhända något sparsmakad för den riktigt nitiske, men uttalandena i *Danish Bees Case* och *Southern Bluefin Tuna Case* som tagits upp gör i alla fall sitt bästa för att hjälpa mig på traven.

Om det mot förmodan skulle komma någon elaking och säga att jag har fel i detta (vilket jag såklart inte har) så skulle jag om jag möttes av en övertygande argumentation möjligen kunna ändra åsikt i frågan om vi pratar om att detta gäller för hela världen och alla arter. Vad jag däremot aldrig skulle få för mig att ändra mig i är att försiktighetsprincipen i internationell sedvanerätt är tillämplig när den marina miljöns mångfald är hotad. Där finns det nämligen alldeles för många fall och konventioner för att man ska kunna blunda för det.

8.3 Det ekonomiska

När man har konstaterat att en eventuell skada är av den digniteten att försiktighetsprincipen är tillämplig är det dags att titta på vilka följder det får att hindra denna skada. Enklare uttryckt, vilket pris är vi beredda att betala för att rädda x antal liv, oavsett vilken livsform? Vad jag kan sluta mig till är följande:

Försiktighetsprincipen finns till för människorna. Om det kostar mer att förhindra en skada än det kostar att reparera skadan leder en tillämpning av försiktighetsprincipen inte till något positivt resultat. Undantaget är just de specifika miljöer eller djur som räddas, men människan räknar inte djurens enskilda värde på det viset. Om man dödar en varg för att det ska födas en ny så är det plus minus noll, vilket knappast särskilt många är beredda att skriva under på gällande människor. Försiktighetsprincipen skall således inte tillämpas i dessa fall.

Ett väldigt intressant fenomen är att de traktat om försiktighetsprincipen som inneburit vidsträckta ekonomiska förpliktelser har haft betydligt svårare att få tillräckligt många parter för att träda ikraft än de som inte leder till lika omfattande ekonomiska förluster. Det absolut tydligaste exemplet är från Riokonferensen 1992, där *Biodiversity Convention* omedelbart fick ett massivt stöd medan *Climate Change Convention* hade det betydligt svårare. *Straddling Stocks Agreement*, som enbart skapades för att kontrollera hur mycket fisk som fick tas upp i syftet att säkra framtida tillgångar, mötte motstånd endast från de stora fiskerikationerna, som också hade mest att förlora på det (kortsiktigt förstås).

Försiktighetsprincipen hade varit en alldeles utmärkt och logisk väg att välja så länge som man accepterar att det går att bedöma

- a) sannolikheten för ett visst utfall; och
- b) värdet av det som blir skadat

Flemings schema som återgavs tidigare är ren logik och stämmer i mitt tycke väl överens med hur försiktighetsprincipen bör tillämpas. Om det här schemat hade varit en vetenskaplig sanning och visat att försiktighetsprincipen faktiskt är en ekonomiskt gynnsam väg att välja i fallet med *Straddling Stocks* hade det knappast stött på lika stort motstånd. Nu är det inte möjligt att säkert bedöma hur mycket vissa åtgärder kostar, och det blir därför naturligt att man är ovillig att lämna ifrån sig redan existerande fördelar för något som i praktiken är en helt okänd framtid.

Det blir ännu svårare blir det när man börjar inse att vissa saker inte kan köpas för pengar, dinosaurier är ett muntert exempel. Konventionerna om att den biologiska mångfalden bör bevaras är nästan undantagslöst befriade från alla hänvisningar om proportionalitet och kostnadseffektivitet. Betyder det här då att arters och ekologiska systems värde är just "incalculable" som man bland annat talar om i *Endangered Species Act*¹⁰⁸ och därmed till alla pris ska räddas från utrotning? Jag skulle vilja svara ja, men i synnerhet med tanke på den uttalat kostnadsmedvetna ordern i *Southern Bluefin Tuna Case* törs jag verkligen inte det.

Det är ju också naturligtvis helt orimligt att varje liten art och växt ska bevaras till vilket pris som helst, men min mycket vaga slutsats är att de

ordinarie resonemangen om kostnadseffektivitet inte gäller i lika hög utsträckning när det kommer till att bevara den biologiska mångfalden, då varje art har ett värde som är så svårt att beräkna att det helt enkelt blir omöjligt. Varje art har dessutom ett annat sorts värde som inte handlar om pengar utan om våran moraliska skyldighet att se efter jorden som dess härskare vi utan att skryta kan säga oss vara.

Att utforska de ekonomiska teorierna bakom försiktighetsprincipen har för mig varit det intressantaste med arbetet. Det jag framför allt tycker mig ha upptäckt är att försiktighetsprincipen i de allra flesta fall faktiskt inte är ett sätt att skydda miljön. Istället är det så att man är rädd att genom förhastade åtgärder gå miste om stora vinster i framtiden, och därmed är försiktighetsprincipen mer en ekonomisk fråga än en miljöfråga.

Käll- och litteraturförteckning

Doktrin

Cameron, James / O'Riordan, Timothy: *Interpreting the Precautionary Principle*, Cameron May Ltd, 1994

Freestone, David / Hey, Ellen: *The Precautionary Principle in International Law - Challenge of implementation*, Kluwer Law International, 1996

Morris, Julian, *Rethinking risk and the precautionary principle*, Butterworth Heinemann, 2000

Arvidsson, Ylva, *The Precautionary Principle - Experiences from implementation into Swedish law*, IIIIEE Lund University, 2001

Trouwborst, Arie: *Evolution and Status of the Precautionary Principle in International law*, Kluwer Law International, 2002

Shaw, Malcolm N., *International Law*, 5th ed, Cambridge University Press, 2003

Sands, Phillip, *International Environmental law*, 2nd ed, Cambridge University Press, 2003

Immordino, Giovanni, *Looking for a guide to protect the environment – The development of the Precautionary Principle*, Blackwell Publishing, 2003

Artiklar

Tickner, Joel m.fl: *The Precautionary Principle and Environmental Science*, 2001 (Återfinns på http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=PubMed&list_uids=11673114&dopt=Citation)

Kenneth R Foster, *The Precautionary Principle – Common Sense or Environmental Extremism*, IEEE Technology and Society Magazine, Winter 2002/2003 (Återfinns på http://ieeexplore.ieee.org/xpl/freeabs_all.jsp?arnumber=1166560)

Andorno, Roberto, *The Precautionary Principle – A New Legal Standard in a Technological Age*, 2004 (Återfinns på http://www.ethik.unizh.ch/biomed/downloads/publikationen/andorno/Andorno-Precautionary_Principle.pdf)

Turvey, Calum G / Mojduszka, Eliza M: *The Precautionary Principle and the law of unintended consequences*, 2005 (Återfinns på <http://ideas.repec.org/a/eee/jfpoli/v30y2005i2p145-161.html>)

Méra, Xavier / Calzada, Gabriel / Philippe, Cécile: *The Precautionary Principle: A high-risk principle*, 2005 (Återfinns på <http://www.blackwell-synergy.com/doi/full/10.1111/j.1468-0270.2005.00566.x?cookieSet=1>)

Bindande traktat

1949 Establishment of a General Fisheries Council for the Mediterranean (Rom)

1952 Convention for High Seas Fisheries of the North Pacific Ocean, (Tokyo)

1972 Convention for the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter (London)

1972 Convention for the Prevention of Marine Pollution by Dumping of Wastes and Other Matter (London)

1973 Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (Washington)

1974 Helsinki Convention on the Protection of The Marine Environment of the Baltic Sea Area (Helsinki)

1976 Convention for the Protection of the Mediterranean Sea Against Pollution (Barcelona)

1979 Convention on Long-Range Transboundary Air Pollution (Geneva)

1980 Convention on the Conservation of Antarctic Marine Living Resources (Canberra)

1982 Law of the Sea Convention

1991 Action Plan For the Conservation of Cetaceans in the Mediterranean Sea (Kairo)

1991 Protocol (to the 1959 Antarctic Treaty) on Environmental Protection (Madrid)

1992 Framework Convention on Climate Change (New York)

1992 Convention on Biological Diversity (Nairobi)

1992 Maastricht Treaty

1992 Agreement on the Conservation of Small Cetaceans of the Baltic and North Seas (New York)

1994 Convention on the Protection of the Meuse (Charleville-Mézières)

1994 Convention on the Protection of the Scheldt (Charleville-Mézières)

1994 Convention on the Conservation and Management of Pollock Resources in the Central Bering Sea (Washington)

1994 Energy Charter Treaty (Lisbon)

1995 FAO Code of Conduct for Responsible Fisheries

1995 Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Water Birds (Haag)

1995 Straddling Stocks Agreement (New York)

1998 Agreement on the International Dolphin Conservation Program (Washington)

1999 Agreement Concerning Certain Aspects of Cooperation in the Area of Fisheries (St Petersburg)

1999 Agreement Concerning the Creation of a Marine Mammal Sanctuary in the Mediterranean (Rom)

2000 Galapagos Agreement (Santiago)

2001 Convention on the Conservation and Management of Fishery Resources in the South-East Atlantic Ocean (Windhoek)

Icke bindande instrument och FN-resolutioner

1972 Declaration of the United Nations Conference on the Human Environment, (Stockholm)

1982 World Charter for Nature (UN General Assembly Resolution)

1989 Resolution 44/225 Large-scale pelagic driftnet fishing and its impact on the living marine resources of the world's oceans and seas

1989 Resolution 51/36 Large-scale pelagic drift-net fishing; unauthorized fishing in zones of national jurisdiction; and fisheries by-catch and discards

1990 This Common Inheritance: Britains Environmental Strategy (London)

1990 Governing council decision 15/27 on the precautionary approach to Marine Pollution, including waste-dumping at Sea

1992 Declaration of the UN Conference on Environment and Development (Riodeklarationen)

1993 General Guidelines for the Conservation of the Biodiversity of European Forests (Helsingfors)

Nationell lagstiftning

1969 Environmental Protection Act (Sverige)

1973 Endangered Species Act (USA)

1974 National Parks & Wildlife Act (Australien)

Rättsfallsförteckning

1993 *Leatch v Director-General, National Parks and Wildlife Service and Shoalhaven City Council*, 23 November 1993, NSW Land and Environmental Court

1993 *Mondiet*, 24 November 1993, ECJ, Case C-405/92

1994 *Birds Directive*, 17 January 1991, ECJ, C-157/89

1994 *Birds Directive*, 19 January 1994, ECJ, C-435/92

1998 *Danish Bees Case*, 3 December 1998, ECJ, C-67/97

1999 *The Southern Bluefin Tuna Case* (Australia v. Japan; New Zealand v. Japan), Provisional Measures, Order of 16 August 1999; Order of 27 August 1999, ITLOS